# СВОБОДА — SVOBODA

УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК — UKRAINIAN DAILY

УРЯДОВИЙ ОРГАН ЗАПОМОГОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ.

OFFICIAL ORGAN OF THE UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION, Inc.

ТРИ ЦЕНТИ. РІК XXXI. Число 234. Джерзи Сіті, Н. Дж., понеділок, 8. жовтня, 1923. VOL. XXXI. No. 234. Jersey City, N. J., Monday, October 8, 1923. THREE CENTS


## ПРИЇЗД ЛОЙДА ДЖОРДЖА ДО АМЕРИКИ

НЮ ЙОРК, 5. жовтня. — Бувший англійський премієр міністрів Лойд Джордж приїхав нині на корабли Мавретанії до Ню Йорку.

При вступі на американську землю витали його представники американського федерального уряду, стейту Ню Йорку та міського уряду міста Ню Йорку. Здовж цілої дороги, якою їхав Лойд Джордж від корабля до свого готелю, уставлені були незчислимі товпи народа, які витали його оваційно. Кажуть, що так не витали ще ні одного европейського політика.

Одиноке замішанне серед демонстраційного витання хотіли зробити члени айриських републиканських організацій, але поліція заздалегідь про се повідомлена, демонстрації запобігла.

В своїй першій розмові з ґазетярами Лойд Джордж уникав політичних питань. Заявив лишень, що приїзджає до Злучених Держав учитися та пізнавати сей край, котрий, на його думку, є надією всего людства. Все таки він звернув увагу Американців, що мир ще й тепер є питанням дня в Европі.

## КУЛИДЖ ПРОТИ ВІДПИСАННЯ АЛІЯНТСЬКИХ ДОВГІВ

ВАШІНҐТОН, 5. жовтня. — Зміцнена аґітація за відписанием аліянтам довгів викликала заяву президента Кулиджа, в якій він каже, що він противиться такому відписуванню довгів, але зате він стоїть за приступні умови їх сплати.

## УРЯДНИК КУ-КЛАКС-КЛЕНА ЗАКИДАЄ ГРОШЕВІ ЗЛОЖИТКИ В ОРҐАНІЗАЦІЇ

ЕЛИЗАБЕТ, Ню Джерзі, 5. жовтня. — Один з високих урядників нюджерського стейтового Ку-Клакс-Клена, Расел Тримбел, котрий був довший час спеціяльним аґентом та представником сеї орґанізації, виступив з неї, подавши до публичного відома цілий ряд закидів проти її урядників.

Каже він, що орґанізаторам не ходить о нічого иншого, лишень о 10 долярів, які дістає кождий, що зорґанізує нового члена до орґанізації. Через те вся орґанізація пересякла перекупством та матеріялізмом. Урядники, приміром, не здають ніколи ніякого звіту з одержаних на орґанізацію гроший.

## ЗАЗДАЛЕГІДЬ ПОБОЮЮТЬСЯ НЕДОСТАЧІ МЯГКОГО ВУГЛЯ

БОСТОН, Месечузетс, 5. жовтня. — Стейтовий уряд, побоюючися недостачі мягкого вугля в слідуючому році, постановив видавати по 150,000 долярів місячно більше на закупно сього вугля для стейту.

## ПРОТИ УВІЛЬНЕННЯ ВОЄННИХ ВЯЗНИКІВ

ВАШІНҐТОН, 5. жовтня. — Відбуваючася тут конвенція ветеранської орґанізації „Милитері Ордер оф Ворлд Вор" ухвалила резолюцію проти увільнення з вязниці тих, що сидять там за непослух воєнним законам.

## ФЕДЕРАЦІЯ ПРАЦІ ПРОТИ УЧАСТИ В ПОЛІТИЧНІЙ АКЦІЇ

ПОРТЛЕНД, Ореґон, 5. жовтня. — Американська Федерація Праці рішила нині на своїй конвенції не давати почину до якоїнебудь політичної орґанізації, але далі орґанізувати американських робітників в промислові юнії, обєднані коло Федерації Праці.

Над сим питанием застановлялися делеґати, коли ряд бесідників вказував на касованне корисних для робітників законів через найвисші суди стейтів та Злучених Держав. Велике обуренне викликало серед делеґатів признанне неважким закона, що постановляв, яку найнизчу заплату повинні діставати робітниці. Ґомперс критикував се рішенне федерального Найвисшого Суду головно на тій основі, що сей суд уже постановив на будуче не признавати ніякого конґресового закона неконституційним так довго, поки проти нього не заявляться всі члени суду, а тимчасом в сьому случаю за таким признанием голосувала всего-на-всего більшість одного голосу.

Дальше конвенція розглядала способи скріплення робітничих орґанізацій в ткалняним промислі полудневих стейтів, в пекарськім промислі, де найбільше пекарськє підприємство викидає всіх юнійних робітників; і т. и.

Большевики видали летючки за признанием совєтського уряду в Москві через американський уряд. Летючка робить закид, що Ґомперс „саботажує" совєтську Росію. Летючки лишень збільшили розяренне делеґатів на большевиків.

## ОБЖАЛОВАННЄ ЮНІЙНОГО УРЯДНИКА

ВАШІНҐТОН, 5. жовтня. — Федеральна велика лава присяжних суддів в Толідо постановила поставити перед суд Плембека, ґенерального орґанізатора юнії столярів і теслярів, бо він мав в час війни намовляти робітників, що працювали для уряду, аби вони не доносили на контракторів, які числили за високі ціни федеральному урядови за виконані для нього роботи.

## ЗБУНТОВАНІ ВЯЗНИКИ ЩЕ ДЕРЖАТЬСЯ

ЕДІВИЛ, Кентакі, 5. жовтня. — Збунтовані вязники стейтової вязниці в сій місцевости ще держаться проти переважаючої їх сто разів числом перстеня поліції, війска та вязничних сторожів. Уряд, видно, не хоче тратити людий при наступі на барикади вязників та отягається з атакою на них.

Влада наложила на місцеві газети цензуру та не дозваляє їм писати про свої заходи проти бунтівників. Декотрі ґазети написали, що збунтовані уникнули смерти підчас острілу вязниці машиновими крісами, ховаючися по кітлах та елєвейторах.

Ходять чутки, що облягаючі збираються динамітувати збунтованих вязників.

## "ВИКУПИВСЯ" ВІД ЖІНКИ.

В богатім передмістю Шикаґо арештовано Джана Бенгерста з міста Кантону, в стейті Огайо, бо він покинув свою жінку й дитину. Арештований каже, що він поступав зі своєю жінкою "справедливо", бо він купив собі в неї волю за 4,000 долярів. Значилоб, жінка зломила контракт...

## ШУКАЮТЬ ВИНОВНИКІВ

Властителі копалень твердого вугля шукають, на когоб зложити вину за високу ціну вугля, яку вони хочуть наложити на американську публику. На своїх недавних зборах в Філядельфії накидалися вони як на головних виновників то на майнерську юнію то на пенсилвенійського ґубернатора Пинша.

## НЕ ПОМОГЛО: ДАВАЙ ГРОШІ НАЗАД.

Перед нюйорським міським судом зявилася недавно пані Кома Флемінґ, домагаючися від одного дамського фризиєра звороту 25 долярів, які вона заплатила йому за те, що він зробить її раз на все филясте волося. Волося не лишилося филястим довгий час, і вона пішла до суду. Суд казав фризієрови заплатити назад не лишень 25 долярів, заплачених за роботу, але й 2 доляри, які вона дала на "пиво".

## ВИКИНУВ СИНА ЗА СПІВ.

Перед судом в Йонкерсі, під Ню Йорком, ставав якийсь Томас Кондон, якому закидва невідповідне поведенне його власний батько, жадаючи на тій основі від суду випровадження сина з його дому. На суді батько говорив, що син вічно співає, чим занепокоює всіх членів родини та других мешканців дому. Син перечив всі твердження батька, а суддя старався довести до згоди межи посвереними. Колиж се на нічого не здалося, суддя приказав синови шукати собі другого мешкання.

## ЗА ПАЧКОВАННЄ ДІЯМЕНТІВ.

В Ню Йорку арештовано панну Августу Ґрос, що колись служила в німецького амбасадора Бершорфа, за те, що вона пачкувала діяменти з Німеччини до Америки. Її помічниками були: її сестра та один корабельний послугач.

## НАСТРАШИЛИСЯ БЕЗДРОТНОГО ТЕЛЕФОНУ.

В одному готели в Омага уставлено популярний тепер в Америці радіовий прилад (бездротний телефон). Одного разу зібрані в готелевій реставрації гості прислухувалися, як ґенеральний прокуратор стейту Илинойса поисував при помочи телефона двоє людий, мущину та жінку, які мали покинути кожде свого подруга та діти й тиїхали геть. В тій хвилі двоє гостий, мущина й жінка, піднялися з місця та стали збиратися до виходу. Їх нервовий поспіх звернув загальну увагу. Хтось там вийшов за ними на вулицю та доніс до поліції. Їх арештовано яко підозрімих любків, що покинули свої родини. На поліції вони й призналися, що се правда.

## ХОЧЕ "ВИСУШИТИ" ШИКАҐО ЗА 30 ДНІВ.

Мейор міста Шикаґо перехвалюється, що він за 30 днів зробить місто "сухим". Каже він, що до сього часу він замкне всі 6,000 слунів, що ще продають горівку, як "за старих, добрих часів".

## СПРАВА ВИЛЬНИ НА ЛІЗІ НАРОДІВ.

На засіданню Ліґи Народів литовський делеґат Сідзікавскас заявив, що у виленській справі Ліґа Народів не станула на висоті завдання, начеркненого її творцями. Литва, не уступаючи з давного свого становища, числить на се, що справу управильниться, коли Польща згодиться на мирову полагоду справи.

## ПОЛЬЩА ПІД КУРАТЕЛЕЮ.

Кореспондент польської ґазети з Лодзі "Републіки" поміщує інформації про діяльність англійського фінансового дорадника, який має небаром приїхати до Польщі. Діяльність англійського фінансового дорадника звязана з загальною санацією польської валюти і в тому напрямі буде його праця розбита на кілька етапів:

1) Точне провіренне стану польського буджету. Акція англійського дорадника можлива настільки, наскільки виявиться, що можна завести такі буджетні реформи, які допустять до економічної санації.

2) Коли вислід дослідів буде позитивний, тоді приступиться до пертрактацій в справі польського емісійного банку при співучасти англійського і американського капіталу. Мабуть капітал емісійного банку виноситиме 100 міліонів долярів, що дозволить на емісію 200 міліонів "польських долярів". Згадана сума покриє фінансове запотребованне Польщі вповні.

3) Фінансовий дорадник розведе особливу опіку над польською фінансовою господаркою в переходовій добі.

Фінансові англійські круги думають, що перехід до золотої валюти в Польщі буде получений з великою економічною і соціяльною крізою.

## ЩО МОЖЕ КІНЕМАТОГРАФ?

Може передавати хвилювання нашого орґанізму при нервоних недугах. Такі наукові знимки відкриють нам зовсім нові явища, до нині недоступні для людського ока.

## З ОСВІТНОЇ СТАТИСТИКИ.

В р. 1914 було в народних віденських школах 237.000 учеників, цього року не число знизилось на 145.000.





## НІМЕЦЬКІ ПРОМИСЛОВЦІ ХОТЯТЬ ЗАХОПИТИ ВЛАДУ В ДЕРЖАВІ У СВОЇ РУКИ

БЕРЛІН, 5. жовтня. — Німецький канцлер Штреземан ще робить заходи задля порозуміння між всіми парляментарними ґрупами, щоби обновити правительство парляментарне.

Йому вдалося приєднати наново народню партію, а імовірно і соціялістів. Соціялісти не хотять лише згодитись на скасованнє 8-годинного дня праці. Вони хотять, щоб засада 8-годинного дня праці була далі збережена, а щоб тільки тоді роботу продовжувано у фабриках і робітнях, коли сього вимагає інтерес держави.

Коли канцлер Штреземан осягне до завтра порозумінне парляментарних ґруп, то він ще раз утворить коаліційний кабінет і парлямент не буде розвязаний.

Одначе німецькі промисловці не вірять в успіх заходів Штреземана. Вони кажуть, що парляментарна коаліція може потривати ще короткий час, а потім вони візьмуть владу у свої руки.

Минулого тижня вони утворили тайний бльок з монархістами і націоналістами і разом з ними хотять перевести важні зміни у владі Німеччини.

Коли президент Еберт піде їм на руку, то він по бажанню промисловців може проголосити диктатуру і розпустити парлямент.

Одначе німецькі промисловці хотять викинути міністерський кабінет, а на його місце покликати до влади директорію з 5 своїх найенерґічнійших лідерів, яка мала би всю владу у своїх руках і правила по диктаторськи. Вони хотіли-б теж і привернути монархію, але з тим пляном ще не спішаться, бо покищо їм ходить о порядок і працю в краю, а не о форму правління.

## НІМЕЦЬКИЙ МАГНАТ СТІННЕС ПЕРЕГОВОРЮЄ З ФРАНЦУСЬКИМИ ОКУПАНТАМИ

ДІССЕЛЬДОРФ, Німеччина, 5. жовтня. — Сюди приїхав нині німецький промисловий магнат Гуґо Стіннес.

Він має тут відбути разом з другими німецькими промисловцями конференцію з командантом французької окупаційної армії в Рурщині ґенералом Теґуттом.

Стінес не хотів заграничним кореспондентам описувати своєї місії, але в поінформованих кругах певнять, що Стіннес хоче предложити французьким окупантам способи привернення праці в копальнях в Рурщині, а за се хоче домагатись полекш в окупації.

## ФРАНЦІЯ ЗА КАПІТАЛІСТИЧНИМ ПРАВЛІННЄМ В НІМЕЧЧИНІ

ПАРИЖ, 5. жовтня. — Французькі урядові круги вдоволені з останній подій в Німеччині, бо вони вважають, що нова капіталістична влада в Німеччині приверне порядок і працю та буде Франції платити „воєнне відшкодованне".

## З ІМПЕРІЯЛЬНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

ЛОНДОН, 5. жовтня. — Нині була дальша сесія імперіяльної конференції Великої Британії, на якій виголосив промову британський міністер закордонних справ Корзон.

У своїй промові він здав звіт про заграничну політику держави в 1923 році.

## ФОН КАР АҐЕНТОМ РУППРЕХТА

БЕРЛІН, 5. жовтня. — З Мінхена, столиці Баварії, повідомляють, що диктатор Баварії, фон Кар зовсім не криється з тім, що він є приклонником кандидата на короля, бувшого престолонаслідника Рупрехта з дому Віттельсбахів.

Він його підпирає і має за собою велику силу баварських монархістів.

У відповідній хвилі фон Кар хоче видвигнути кандидатуру Рупрехта на баварський престол.

## ЛЮДЕНДОРФ ВИКИНУВ ГІТЛЕРА

БЕРЛІН, 5. жовтня. — Провідник німецьких фашістів в Баварії Гіттлер вже відійшов.

Се сталось за почином ґенерала Людендорфа, котрий є дійсним, хотяй тайним, вождом німецьких фашістів.

На місце Гітлера прийшов полковник Рібель.

## 5 МІЛІОНІВ ЗА ПЕННІ

БЕРЛІН, 5. жовтня. — Нині на грошевому торзі продавали по 5 міліонів німецьких марок за одного американського цента.

10-міліонові банкноти, вартости 2 центи, друкують на свистках лихого паперу, тільки по одній стороні.

## НОВИЙ ПРЕЗИДЕНТ ПОРТУҐАЛІЇ

ЛІСБОНА, столиця Портуґалії, 5. жовтня. — Нині зложив присягу перед парляментом новий президент Портуґалії др. Тейксейра Гомес і обняв урядованнє.

## АЛІЯНТСЬКІ ВІЙСКА ПОКИНУЛИ ЦАРГОРОД

ЦАРГОРОД, 5. жовтня. — Аліянтські війска вже забрались із Царгорода.

Зараз по відході аліянтських війск турецька влада скасувала цензуру всіх ґазет.

## В БОЖНИЦІ В КИЄВІ ЗГИНУЛО 60 ОСІБ

МОСКВА, 5. жовтня. — З Києва повідомляють, що там згинуло в жидівській синагозі 60 осіб, а 100 було ранених серед паніки, яка счинилась, коли погашено світла і піднесено крик про огонь.

"SVOBODA" (LIBERTY)
FOUNDED 1893
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays, at 83 Grand Street, Jersey City, N. J.
Owned by the Ukrainian National Association, Inc.

Edited by Editorial Committee.

Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911, under the Act of March 8, 1879.
Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.

| SUBSCRIPTION RATES: Three cents a copy | | ПЕРЕДПЛАТА: Поодиноке число три центи. | |
|---|---|---|---|
| One year | $ 7.00 | На рік | $ 7.00 |
| Six months | $ 3.75 | На пів року | $ 3.75 |
| Three months | $ 2.00 | На три місяці | $ 2.00 |
| Foreign and Jersey City Rates. | | В Джерзи Сіти і заграницею. | |
| One year | $10.00 | На рік | $10.00 |
| Six months | $ 5.00 | На пів року | $ 5.00 |
| Three months | $ 2.75 | На три місяці | $2.75 |

За кожду зміну адреси платиться 10 центів.

Телефон „Свободи": 498 Montgomery. Тил. У. Н. Союза: 1838 Montgomery.

За оголошення редакція не відповідає.

З Канади належить висилати гроші лише на т. зв. Foreign Money Order.

Адреса: "SVOBODA", 83 GRAND STREET, JERSEY CITY, N. J.

# КОНВЕНЦІЯ ФЕДЕРАЦІЇ ПРАЦІ.

М місті Портленді, в стейті Ореґоні, відбувається тепер річна, 43-а з ряду, конвенція Американської Федерації Праці, що являється обєднанням в федеральну цілість майже всіх американських робітничих юній.

Наради конвенції замітні з формального боку. Читаючи їх перебіг, читач так і бачить, що предметом нарад конвенції є такі справи, як відношенне нюйорського друкарського відділу до центральної дурукарської юнії; справа приналежности кождого відділу Федерації Праці до місцевого та стейтового союза; справа поширення юнійної орґанізації серед робітників та робітниць, працюючих в канцеляріях або в фабриках ткальняних полудневих стейтів; і т. п.

Словом всі наради обертаються довкола справ орґанізації. Учасників цікавлять питання: як краще боротися за поправу долі? як зробити орґанізацію силнійшою? як її поширити на такі простори та галузи промислу, де їх досі не було? як скріпити орґанізацію нутрішно та не допускати до сварок межи центральним урядом та відділами?

Бачимо з дневного порядку нарад та самого їх перебігу, що там радять люди, які зійшлися на наради не на те, щоби покричати собі троха; сказати кілька шумних, але пустих змістом промов; виладувати в потоці гарних слів все те, що накипіло за цілий рік; — словом, що там радять люди, які приїхали на конвенцію не для своїх личних, вузких, особистих інтересів, але люди, що розуміють свій інтерес як інтерес орґанізації та прийшли своє добро попирати через попиранне спільної орґанізації.

Вартаби, щоби з такою свідомостю ваги орґанізації сходилися й наші наради та щоби вони відбувалися з такою святою вірою в орґанізацію.



# КОЛИШНІ УГНІТАЧІ В ПОЗИЦІЇ УГНЕТЕНИХ.

По Злучених Державах їздить тепер з відчитами відомий мадярський політик ґраф Алберт Апоні. Запрошений до Америки Всеамериканським Комітетом для Інституту Межинародної Освіти, він мав уже в Ню Йорку нагоду виступити з кількома промовами, котрі вже набрали в американських ґазетах широкого розголосу.

В своїй промові, виголошеній на обіді, даному в його честь одним нюйорським клюбом, ґраф Апоні остро нападав на тріянонський договір, яким алянти обкроїли Угорщину до її теперішної величини. Він признавав природним, що побідні держави, витративши на війну страшні кошти, захотіли скористати з війни для власного збогачення, але й в сьому, на його думку, повинні бути певні межи. Власне алянти тих меж держатися не знали. Визнаючи нові державні границі, вони закинули всякі розумні засади творення країв. Вони не дивилися на засаду самоозначення народів, на настрій населення, його бажанне належати до одної або другої держави, а тяли карту Европи так, як їм бажалося, як їх себелюбні інтереси диктували.

Апоні показував на примірі Угорщини, до яких абсурдів довели алянтські договори. З десятьох міліонів душ мадярського населення мадярська національна держава втратила 3 міліони 300,000, себто понад одну третину. Кромі сього вона, після слів Апоні, втратила теж 1,200,000 Німців, котрі хочуть належати до мадярської держави радше, як до якої другої.

З такого стану середної Европи Японі робить заключенне, що він довго існувати не може. Версайські договори мусять бути скасовані, бо інакше Европі неминуче грозить війна.

У сьому виступі ґрафа Японі треба бачити щось більше як голос поневоленого народа. Словами ґрафа промовляє поневолений народ, який ще не давно самий був поневолителем, і то одним з найгірших в Европі; один, який міг сміло рівнятися під тим непочесним зглядом з Прусаками, Поляками та Москалями. Виступ ґрафа Апоні в обороні права самоозначення народів важний тому, що отсе виступає в обороні сьої засади якраз та людина, яка будучи впливовим мадярським політиком нераз сю власне засаду власними ногами доптала. Справді доля закпила собі тяжко з колишніх мадярських гнобителів, піславши провідників мадяронського руху жебрати ласки в Американців для оборони свого народа перед гнетом зі сторони народів, які лишень вчора були угнетеними в мадярській тюрмі народів. Виступи ґрафа Апоні в Америці се немовби пригадка местниці-історії всім, які важуть доптати права других народів, що не знають вони ні дня ні години, коли вони будуть приниженї в своїй буті та за свої утиски будуть покутувати плазуванням перед вчорашними своїми рабами.



# УКРАЇНІЗАЦІЙНИЙ КУРС БОЛЬШЕВИКІВ.

(З львівського „Діла").

Сучасний українізаційний курс большевиків виникає в той період, коли рожеві надії, які мали аранжери комуністичного перевороту на негайну світову соціяльну революцію, розвіялися цілком й вповні. Виникає він в той час, коли у самих большевиків всі експерименти перших років після захоплення влади вже встигли здобути зневажливу назву „періоду військового комунізму", коли в їхній практиці запанував „неп", політика „тимчасових" уступок, вичікування.

В звязку з цим теперішній українізаційний курс здобуває у большевиків в своїй теоретичній обґрунтовці ряд нових, незнаних ранійш моментів.

Попередні полоси українізації у большевиків являлись певними тактичними заходами, які мали на увазі використати в їхніх інтересах цілком їм незрозумілу, цілком абсурдну для них стихію підйому українського націоналізму. Суть національного руху і національних українських домагань абсолютно не давалась погодити з концепцією військового комунізму, курсом на негайну соціяльну революцію. Большевикам видавались смішними й дикими всі змагання Українців збудувати власну культуру, власну державність в той час, коли завтра мав статись світовий соціяльний переворот, який, на їх думку, мав загалом зняти з порядку денного всі національні питання. Цілком не розуміючи суті національного руху, большевики проте мусіли числитися з ним, як з певною визначною силою. Народні маси, так само як являлись вони, на думку большевиків, перейнятими релігійними забобонами, на Україні були перейняті націоналістичними забобонами. В певні періоди цим націоналістичним забобонам, виходячи з тактичних вимог, большевики мусіли йти на уступки. Ці уступки абсолютно не були звязані з загальними тодішніми концепціями большевиків. В силу цього вони висовувались на порядок денний й знову знимались в міру потреби. Це була порожня декорація, яка абсолютно не впливала на хід подій на Україні.

Сучасний українізаційний курс в порівнанню з попереднім має у своїй теоретичній обґрунтовці певні нові прикмети. Тепер у перший раз українізація звязується у большевиків з їх загальною сучасною концепцією.

Сут теперішніх тактичних поглядів у большевиків полягає в слідуючому: вони визнають той факт, що надії на негайну соціяльну революцію являлись утопією. Вони мусіли погодитись з тим, що капіталістичний світ ще має в собі життеві сили, ще не використав своїх продукційних можливостей. В звязку з тим своїм сучасним завданням вони ставлять лише задержанне в своїх руках політичної влади хоча би шляхом компромісів й тимчасових — на їх думку — уступок. Оскільки в совітських державах кольосальну ролю в народньо-господарському організмі відограє селянство, стільки, бажаючи задержати в своїх руках політичну владу, большевики, очевидна річ, мусіли піти на уступки селянству. Звідси всі теперішні розмови про „смичку" з селянством, звідси й „новий курс економічної політики" — теперішній большевицький неп. Неп большевики здійснюють вже на протязі більш як півтора року, про те він дав цілком нікчемні результати. „Смички" з селянством, особливо на Україні, перевести не вдалось. Треба було знаходити для переведення цього обєднання инші шляхи.

Орґанічний зріст українського руху, який рішуче й повно захопив селянство, приневолив большевиків ще раз переглянути свої позиції в українській національній справі в світлі прінціпів непа. Цей перегляд большевиками був зроблений на весні с. р. на всеукраїнській конференції комуністичної партії України і на загально російському партійному зїзді. Треба визнати, що на цих нарадах большевиками було сказано в національній справі де що для них нове. І це нове свідчить, що коли не може являтись доказаним, що в своїй практиці в національній справі большевиків вже життя навчило, то в теоретичних концепціях у них є значний поступ.

Наведемо для ілюстрації цих змін в большевицьких концепціях кілька уступів з промови Раковського на останній партійній конференції.

„...треба зазначити, що національне питання, яке стоїть перед нами, має незрівнано більше значіння для нас на Україні, ніж для таких республик як Грузія... Тут ми перебуваємо у виключному становиску. Місто — російське, а село — українське, отже тут, унас на Україні, незалежно від того як ми розвяжемо його у всеросійськім масштабі, це питання велике — не тільки питання мови й культури, але й питання державного устрою, питання орґанізації державного апарату, державних шкіл... Мені доводилося тут чути, що для селянства головне питання не мова, не культура, а дешева махорка, не переобтяжуючі податки, високі ціни на хліб. Звичайно й цього вимагає селянство, але одно одному не суперечить... Старі українські селяне гадають, що українська мова — то мова рабів, мова „хлопська" й відчувають ненависть до неї, відозви, писані українською мовою в 1918 р. селяне рвали. Але є инше — це сучасні українські школи, це те, що ми самі виховуємо — нове українське покоління, національне свідоме, і коли перед цим поколінням виникає питання про мову, культуру, школу і т. и., то це перетворюється в питання — бути чи не бути нашим впливам на це молоде покоління... Завдання держави дати змогу розвиватися тій культурі, яка була штучно стиснута та обмежена. От наше завдання".

Раковський з цими своїми теперішніми твердженнями уявляє, правда, тільки течію в партії, проти нього є сильна опозиція, але течія, до якої нині належить він, тепер перемогла й погляди, які навели ми являються керуючими тепер для комуністів, коли вони стали на ґрунт визнання необхідности українського курсу. Отже можемо констатувати, що певна частина партії, яка нині є більшістю, стоячи на загальному ґрунті необхідности обєднання з селянством й уступок йому, визнала необхідним в даний момент для партії активну політику в українській справі.

Така теоретична концепція теперішнього українського курсу. Маючи ці фактичні дані, ми зможемо перевести його аналізу й оцінку. До виконання цього завдання ми приступимо в одному з найблизчих чисел.

# ДО РОГАТИНЦІВ В АМЕРИЦІ

Звертаємося до Вас, Славні Земляки наші, в справі Видавництва „Рогатинець". При заснуванні „Рогатинця" бажали ми, щоби він став звеном, яке лучило би всіх Українців Рогатинщини в краю і за морем в одну родину. Ми хвилево відступили його Кружкові У. П. Т. в Рогатинщині. Та скоро ми пересвідчилися, що цим тільки собі руки звязали. В часописі ми без обиняків картали безділля, ледарство та хрунівство. Та щож?

Поки картали ми селян, все було добре, але коли виступили проти панського хрунівства, всі вони солідарно виступили проти нас: мовляв, селянина чи робітника можна чіпати, а пана не руш! От і пізнали ми, що годі нам вязати собі руки й рішили видавати „Рогатинця" самі. Видавати-мемо „Рогатинця" як двотижневик. При „Рогатинци" виходити-ме й популярна бібліотека. В часописі містити-мемо й дописи з життя Рогатинців в краю і в Америці. Щоби забезпечити будуччину видавництва, рішила наша колеґія основувати його на акціях. Акцій буде сто. Одна акція для Америки пять долярів. Значить, хто має одну акцію, має один голос на нарадах і зборах. Хто більше, той має тілько голосів, кілько акцій.

Так само і зі зиском із видавництва: кілько хто має акцій, тілько і зиск більший для його. Члени, які не можуть бути на зборах, присилають свій голос в запечатаній коверті на руки секретаря видавництва.

Негайно присилайте акції в реджістрованих листах у подвійних ковертах, щоби як найскоріше зорганізувати видавництво: Адреса на посилки: Antin Lotockyj, Rohatyn, East Galicia, Poland.

Акції це не датки на „пресовий фонд", бо акціонер є власником видавництва та учасником всіх зисків.

За Видавництво „Рогатинець":

**Микола Угрин-Безгрішний,** голова колеґії.

**Антін Лотоцький,** секретар.

# В БОРИСЛАВІ

**Борислав у вересні 1923.**

Хто не знає бориславського мосту. Спішать ним робітники, урядники до праці на копальнях, ідуть ним вози, самоходи обтяжені ріжними матеріялами, минають його як лискавка і люксусові автомобілі, а вигідно в них розперті панове відвертають свої очі від того мосту, щоби не бачити тих нуждарів, що стоять на ньому, похожі на трупи. Обдерті, брудні, голодні чекають, щоби продати себе до найтяжчої праці, навіть за пару тисяч марок, щоби лише заробити на мізерний кусок хліба.

Це робітники Українці — видалені з роботи по копальнях, викинені з родинами на брук, чекають на працю — чей прийде якийсь акордант тай закличе їх до копаня ровів або долів.

Пошесть видалювання наших робітнків і урядників з роботи по фірмах в Бориславі дійшла до крайности. На це мусить відгукнутися цілий український нарід і без огляду на партійні переконання, без огляду на стан мусить стати до самооборони проти самоволі тих панів, що з нас хочуть поробити смолоскипи нужди.

Нині робітник Українець не має права приступити до копальні, котрої директором чи управителем є Поляк; милосердяться над нами ще деякі управителі та директори Жиди і часом запхають нашого робітника як того лилика під дах, щоби його ніхто не видів і не чув. Українців директорів тут зовсім нема а коли де трапиться інжинір Українець, так на нього йде нагінка з усіх сторін. Навіть робітники Поляки беруть в цім участь. Коли мимо нагінок зуміє наш інжинір утриматися на своїм пості, тоді проти нього виступає "запшисенжона гарна ренка".

Як примір, факт з минулого місяця: До одного інжиніра Українця одна з найпокванійших технічних сил в Бориславі) приходить лист, в котрім "запшисєнжона чарна ренка" приказує йому опустити свій пост в фірмі "бо інaчей сьмерць".

Другий примір: в одній фірмі американсько-польській управитель копалень Жид приняв кількох робітників Українців до роботи. Довідався про це презес цеї фірми, закликав управителя до себе і прибравши "старошляхецку" міну крикнув: "а то цо за кадра кабанув" і 13 родин українських робітників упинилося на мості на Бориславі. Кілька слів про цього "презеса". У нього ропа показується там, де він схоче. Одного разу мала зїхати контроля з Варшави, власне до копалень, що стоять під зарядом "презеса", а складалася вона також "з бардзо потенжних сіл фахових". "Презес", довідавшись про це, приказав в однім шибі до вертничого отвору наляти ропи, а коли прийшла комісія показував їй алямінут ропу.

Гейби на глум — копальні цих україножерних фірм, яких директори й управителі виганяють українських робітників стоять на ґрунтах українських селян і греко-кат. церкви в Бориславі.

Власники нафтових теренів при заключуванню чи відновлюванню контрактів мусять числитися з цим протиукраїнським походом і в умовах ставити відповідні зобовязання в справі робітників і урядовців Українців. На це повинні звернути увагу в першу чергу адвокати Українці при контрактованню нафтових теренів.

Цею справою повинно занятися також т-во "УНАС".

**Безробітні укр. робітники.**

**"ДІЛО"**



# ЗРІСТ ЗА ОДИН МІСЯЦЬ.

**Як показує фінансовий звіт Українського Народного Союза, поміщений в позавчорашнім числі Свободи, фонди Українського Народного Союза, призначені на виплату самих посмертних (себто так звані фонд посмертний та фонд резервовий) дійшли сього місяця разом суми 740,037.48 долярів. Значить Український Народний Союз має тепер близько три чверти міліона долярів на забезпечення заплати посмертних запомог по своїх членах та членицях.**

**Коли до сього додати ще 26,578,78 долярів, які находяться в запомоговім фонді, призначені на запомогу членам та члeницям на случай каліцтва, то будемо разом мати поважну фінансову силу, перетягаючу значно три чверти міліона долярів.**

**Зі звіту видно, що фонди Українського Народного Союза зросли за місяць вересень о 17,049,34 долярів. Таку суму Український Народний Союз додав до своїх фондів, уже по виплаченню всіх біжучих запомог, посмертних та каліцтв, та по відтрученню всіх біжучих видатків.**

**В той спосіб зростає каса Українського Народного Союза, на котру кождий член та члениця може спокійно покладатися, що з неї наша орґанізація зможе після свого контракту виповнити всі свої зобовязання супроти всіх своїх членів.**



**Володимир Хронович.**

# 1919 РОКУ.

Мов голуби білі, що злякані громом
Присіли під скапом хатини,
Сидять вони в двоє на триніжках дома,
Та ждуть на кохану дитину.
Так сумно їх серцю і сумно довкола,
Так гірко пливуть їм їх хвилі;
Скрізь сумно і важко, облогом їх поле,
А тихо мов в темній могилі.
Мов голуби білі сидять вони в двоє,
Журба їхні серця колише;
Вже-ж більше, як місяць синок їх у бою,
Та жадного листа не пише.

* * *

В безмежнім сім смутку злітає сон в хату,
Та що за грізна се картина:
З четою летить десь їх син на гармати,
На смерть йде їх рідна дитина.
Ряди за рядами, скрізь маки червоні,
Хтось, близький десь тихо голосить:
„Оксано! Оксано! Се-ж Юркові стони!
Се син нас о поміч так просить!"
Тікає сон з хати і знов гень горою
Старенький годинник лиш чути,
І знов так, як вчера, разом ждуть у двоє
На сина, що в бій пішов лютий.

* * *

Не ждіть дорогії! Даремні надії!
Ніхто вже не верне вам сина;
Одним най лиш сонцем горять ваші мрії,
Що всьо він віддав за кВраїну.
Не ждіть, ви кохані! Гень, гень на Поділлю,
Над берегом Гнилої Липи,
Спочив ваш син рідний у братній могилі,
Без дзвонів, без співів і стипи.
Спочив, як пристало ілиш хрест високий
Голосить за що там з весною,
За що 1919-того року
„Їх" тільки мягло головою.

# ПРИГАДКА.

(Відділам У. Н. Союза).

**З головної канцелярії У. Н. Союза вислано недавно до всіх 340 відділів У. Н. Союза КВЕСТІОНАР (листу запитів) з тим, щоби всі відділи сповнили сей свій обовязок совісно і виповнили квестіонар; значить—подали ТОЧНІ І ПРАВДИВІ ВІДПОВІДИ НА ВСІ ПИТАННЯ і відтак негайно ВІДІСЛАЛИ сей квестіонар знову до головної канцелярії У. Н. Союза.**

**В останніх днях вже наспіли деякі відповіди; значить, ДЕЯКІ ВІДДІЛИ ВЖЕ ПРИСЛАЛИ ВИПОВНЕНІ КВЕСТІОНАРІ. Декотрі з них добре і докладно виповнені, а деякі недокладно.**

**Ми тут хочемо звернути увагу на дві річи:**

**Перше, — щоби БЕЗУМОВНО УСІ ВІДДІЛИ прислали відповіди.**

**Друге, — щоби БЕЗУМОВНО ВСІ ВІДПОВІДИ БУЛИ ДУЖЕ ТОЧНІ І ПРАВДИВІ.**

**На основі сих звітів буде друковане повне зіставленне відомостий З УСІХ ВІДДІЛІВ у „Свободі", а відтак буде зіставлена статистика усіх українських громад на основі тих самих звітів.**

**Отже кождій українській громаді, а також КОЖДОМУ ВІДДІЛОВИ У. Н. СОЮЗА залежить на тому, щоб і зіставленне у „Свободі" і відтак окрема загальна статистика випала правдиво, справедливо і докладно.**

**Треба тямити, що се буде ПЕРША ТАКА ДОКЛАДНА УКРАЇНСЬКА СТАТИСТИКА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ. Тому не треба жалувати трошки труду, аби звідусіль звіти були добрі. Нехай жадна громада, ані жаден відділ не занедбає сього діла, бо відтак його прогалина в загальному зіставленню і статистиці буде видна перед лицем усього загалу.**

**Треба тямити, аби були відповіди на всі питання, а по змозі прислати також пикчери церков, шкіл, Народніх Домів, товариств, хорів і т. д.**

**Добре є квестіонар відчитати (поволі кожде питанне) на мітингу відділу і вписувати відповідь по згоді і провіренню відповіди всіми присутніми членами відділу.**

**Відділи, які тепер прислали відповіди недокладні, повинні ради свого добра і загального зажадати звороту квестіонара і виповнити його вдруге як слід.**

**Не занедбуймо сеї справи, а вона буде важним добутком для американських Українців.**

ВАСИЛЬ ПАЧОВСЬКИЙ.

# ВЕЛИКА НІЧ.

Друга пісня з „Думи про Івана Безрідного".

О, городе Льва, деж поділась твоя одіж слави;
Корона і жезло і герб і престол золотий?!
Обдер тебе Кракíв і сів ти на поле кроваве,
І пятьсот літ в тобі грає гук труб боєвий!

Верх пятьсот літ крехчуть сури з веж ляцької орди —
І рвуть тобі діти з утроби в полки яничар.
Та все побиває їх кровю землі плема горде —
І родяться нові борці і знов кидають жар!

Не жить тобі в ганьбі неволі, бо ти наша слава!
Ти перший верг окрик грімкий від Кавказу по Сян:
Нехай живе вольна Україна яко держава! —
Аж кликне в казарму під Замком із фронту Іван:

„Або смерть, або побіда! — слава не поляже".
Пробій його голос як іскра поміжи жовнірів.
І став увесь полк в поготівлю, схилившись слух.
Уже в зброївні держуть варту штиками невіри —

Не пустять ні духа і слідять в Ляхів, кождий рух.

Довг аж цілий вечір. Лямпи мерехтять улицями.
Ляхи бенкетують в зеркальних льокалях свій пир.
Вєї тоться щастям, що завтра тут будуть панами:
Стріляють шампани, лунають пеани про мир.

Іван йде з казарми під Замком невидний нікому.
Йде з повній зброї пятнайцять жовнірів ключем…
Три рази застукав до брами Народнього Дому
І крикнув „То кріс!" Оторилась. Увів їх з ключем:

„Або смерть, або побіда! — слава не поляже."

Одійнись у ленти. Уставились чатами входів.
Сказав йому тихо на брамі Січовий Стрілець:
„На третім поверсі у салі на ліво від сходів!
По сходах ішов він, а гомін в мур бив мов клевець…

Знов тричі застукав під гаслом: „То кріс!" потаємним.
Впустили. Старшин трийцять шість. Але з уст ані звук!
Горить одна лямпа. Заслонені вікна чимсь темним.
З цигар дим клубіє по салі склепінням в лук.

В середині стіл. Сень Горук його кличе сумлінний
Впнеш вся і каже: „Ви йдете з Черевком, вас шість!"
Піднявсь над столом як орел поет-лицар промінний
Вітовський і кидав слова як огонь в кров і кість:

„Або смерть, або побіда! — слава не поляже.

„З тим гаслом взяли би обсаду столиці на плечі
Розброєне Львова з рук Австрії держим в руках!
На случай невдачі на Красне всі перти з тісчечі —
Тй вірю, що сонце під Львовом узрить рідний стяг!

Хоч проголосила Українська Рада державу,
Та влади з рук нам передати не думає власть;
А завтра віддасть нас на віки під Польщу лукаву!
Чого ми не видим на силу, нікто нам не дасть!

Народи усі пробудились, пірвали кайдани,
Всі мають державу, і всіх признає увесь світ —
А нам впала честь бути першими в бою на брани
Народу, що жде у кайданах в тюрмі пятьсот літ!

Або смерть, або побіда — слава не поляже.

„Вже вчера у північ Федюшка-Евшан з Журавиці
Поклякав готових до чину і полк запалив…
З булавним і скорострільцями впав до світлиці,
Старшин розброїв і чужих під сторожу забив!

Покликав старшинами збірку сотень в повнім строю,
Промовив до чести і в чин замінив нашу мисль —
Прийняв їх „Присягу на вірність народу" під зброю
І вислав патролі, а нині війшов в Перемишль.

Берім собі примір! — хоч там може й Рада не схоче,
Та ми її змусим зірвати від Австрії міст —
Як я грозив нині старим „патріотам" ув очи,
Що їх арештую, як здержать нас в леті до звізд!

Або смерть, або побіда — слава не поляже.

„Не була нам Австрія мати, хоч впала в руїни
За гріхи через нас і, конаючи, топче по нас!
А деж наша мати?! Там Мати в ланах України,
Там наша держава, там дав заповіт нам Тарас!

За пятьсот літ раз блисли зорі свободи над сходом —
Не смієм з нікчемности здатись на ласку і лесть;
В сімю всіх народів нас вчислять, як встанем народом
Готовим до смерти за волю і славу і честь!"

Шумлять всі: Слава! Вітовський дивився до неба,
І кидав їм в груди слова як огонь в динаміт:
„Хоч ляжем всі до одного, як буде потреба,
Порвемо кайдани і сповним святий заповіт!

Або смерть, або побіда — слава не поляже.

„Зробили ми все: між народ розіслали приказн,
Щоб села усі розброїли жандармів в сю ніч —
В сю ніч наші займуть міста всі зі Львовом у звязи,
Народ стане з нами як лава, хоч в пекло у січ!

Так точно в четвертій годині всі станем до чину.
А справте годинники всі, щоб ударити враз —
Тепер двацятьпять по десятій" — глядів на годину
І ждав, аж всі справили свій часівник на той час.

„А вірте в побіду, як доля з вас робить героїв.
Від вас бо залежить, чи будем тягло, чи народ
Всім слава і воля, держава встає серед боїв
І нас кличе Бог в ту годину до чину з висот:

Або смерть, або побіда! — слава не поляже."

Скінчив. Іван з фронту промовив як голос народу
І блиснув промінням в їх душі, як радісна вість:
„Покажемо, браття, що всі ми козацького роду
І ви не лякайтесь, що вас є лишень трийцять шість!

В народі як в Бозі ви найдете всі оборониці!
Я, ідучи з фронту, почув голос Бога з землі:
Іване, зі Львова бють блискавки сині до сонця!
За вами ми всі, тільки станьте, орли, на чолі!

Як нас підчас сім офензив не роздерли гранати,
Не вцілила куля на смерть у пробоях смох —
Хай вбють ляцькі кулі нас тут серед рідної хати,
Синн будуть вольні за кров нашу, так хоче Бог!

Або смерть, або побіда! — слава не поляже."

Мов блискавка громом, ударило слово народу.
Зірвався град слів з рідних уст серед жару в очах.
До півночі рада бреніла як филя в негоду.
По півночі в тьмі розходились що хвиля по двох.

Казарма під Замком дивилась, очима горіла,
Хто спав разом з крісом, зривався, вхилявчи слух —
Міняли стійки, що ходили, де Польща шуміла,
О другій явивсь командант їх Микитка як дух!

Всі ждуть. Бє четверта. Приказ! наче грім впав на карту:
„Панес візьме сорок охотних, розброїть Ляхів!
Ляхи в горі сплять. „Руки вверх!" Взяли зброю. Під варту!
„Vergatterung!" Стали як мур. Командант загремів:

„Або смерть, або побіда! — слава не поляже!

„Покажемо світу, що ми нарід гідний свободи,
Готові за честь і волю пролить свою кров!
Від нині поремо кайдани, як вчий народи
Здобудем Львів Україні навіки нову!"

Що перша чета на Двірець, а на Почту йде друга,
А третя в казарми, четверта — Підзамче двірець,
Що пята — Військова Команда, а шеста — пристига
На Перзенківку, а сема — Личаків — конець!

В Жандармерію осьма, в Намісництво девята,
Десята остане в касарні, усім голова!
Від нині пятнайцятий полк, перша лава завзята
У бою, носить-ме горде імя Князя Льва!

Або смерть, або побіда! — слава не поляже!""

На „Слава!" — з грудей вісімсот всі палати гриміли.
Відгулася земля — круг старшин дефіляда ішла —
Втворилась брама: під грохіт їхли скорострілн…
І після довгих з грудей вісімсот загула!

Наш гимн „Ще не вмерла!" піднявся над Замком під хмари;
Князь Лев встав як велит в соболях, в короні до звізд
І кинув в них очі як зорі: Чи зява, чи чари,
Що вітаю українське встало у матері міст?!

З очей князя Льва світлом сьоззи огнені сіяли
І жезлом махнув їм зі Замку аж по святий Юр —
Чета за четою з казарми на Львів виступали,
Співаючи гимн наш народний, як вістники бур:

Ще не вмерла Україна, ні слава ні воля!

(Укр. Скиталець) Рахів, липень 1923.



## З ГОЛОСІВ ПРЕСИ

**(Будинок на піску (про советську Росію).**

(З львівського „Діла").

Після того, як большевики розпочали новий економічний курс, у внішньому вигляді совітських міст, зайшли певні зміни. Де-не-де почали відбудовувати доми, знову почала горіти електрика й функціонувати водопровід, почав відновлюватися мійський рух.

Відомости про це, які доходили з совітських газет й стверджувалися приватними листами, де кому з непоправних оптимістів дали матеріял для дуже рожевих висновків. Дехто почав говорити про прихид нової ери у большевиків.

Найкращим способом перевірити всілякі оптимістичні висновки й встановити справжнє значіння змін, які зайшли по совітських містах, є звернутися до чисел, до статистичних даних. Статистик має можливість, користуючись цифрою, визначити належне місце для кождого зявища, встановити, які моменти в ньому є пануючими і переважаючими.

Дня 15. березня 1923 року в совітських державах був переведений перепис мійської людности. Дані цього перепису можуть нам дати справжнє уявлення про те, чим являється під теперішню хвилю мійське життя в совітських державах.

В 1920 році по містах совітських держав мешкало біля 21 міліонів людей. До 15. березня с. р. це число зросло до 24 міліонів. Цей невеликий зріст за півтретя року цілком припадає на долю Москви, Петербурга й не багатьох инших міст. Для всіх инших міст совітських держав кількість людности зменьшилася на 1,8 процент.

Найвизначніше виросла кількість людности в Петербурзі й Москві. В Москві в 1923 р. було 1,542,874 людей проти 1,928.218 людей в 1920 році. В Петербурзі кількість населення з 705.908 людей в 1920 році піднеслась в 1923 році до 1,067.328. Всеж і в тій і в другій столиці теперішня кількість населення значно низча довоєнних норм.

Значно гірше стоїть справа з иншими містами. З десяти міст совітських держав з населенням понад 100 тисяч — тільки три — Київ, Харків і Нижній Новгород — мали з 1920 року зріст населення (Київ має тепер 434 тис., Харків 312 тис.); в семи инших констатується зменшення населення, цифра населення 1923 року в порівнанню з населенням 1920 р. спала в Одесі о 26,2 процент (тепер Одеса має 315 тис.), в Миколаєві — о 27 процент, в Катеринославі о 22 процент. Найбільше зменшилася кількість людности в Херсоні, де за півтретя року це зменшення дійшло до 47,5 процент. Таким чином цифри дозволяють зробити висновок про те, що відродження мійського життя має місце лише в столицях і небагатьох більших центрах, для всіх инших міст совітських держав по старому являється характеристичним процес зменшення й упадку: В країні по старому збільшується панування села.

Але ті самі цифри дають ряд доказів на це, що навіть в столицях і більших центрах процес відродження йде дуже непевними й повільними кроками. В Москві в 1923 році на півтора міліона населення число самостійних господарів було тільки 4644 людей, а число служачих в приватній торговлі всього 3190. Коли взяти разом представників всіх вільних професій, приватних підприємців, торговельних службачих і сільських господарів в Москві, то це число серед півтора міліонового населення виносить лише — 86.356 людей. Склад населення Москви характеризується величезною перевагою двох груп: некваліфікованих робітників й урядовців. Свідчить цей склад про надзвичайно примітивний уклад життя, який не має нічого спільного з розвиненою промисловістю й торговлею.

Всі характеристики „Непа", які подавались в совітській пресі, говорили у першу чергу про зріст й оживлення приватної торговлі. Цей зріст й оживлення в світлі цифр виглядає надзвичайно марно; що більше: цифри вказують, що де далі приватна торговля не тільки не зростає, а падає. На 1. січня 1923 року в Москві було 28.151 торговельних підприємств, на 1. квітня це число зменшилось до 18.960, на 1. червня до 12.888; значить за пів року зменшилось більше, як на половину. Кількість торговельних заведень в травні 1923 року в порівнанню з січнем складала: в Смоленській губ. — 56 прц., в Орловській губ. — 52 прц., на Київщині, 29 прц., в Витебській губ. 33 прц.

Всі ці цифре, які подаємо вище, цифри, взяті з офіціяльної совітської статистики, являються занадто яскравими й красномовними, отже зайві ширші коментарі. Свідчать вони виразно про те, які нікчемні результати дав „Неп", як мало позитивного дали всі заходи большевиків відродити в совітських державах торговлю й промисловість. І в світлі цих цифр стає ясним, через що большевики в своїх теперішних господарських заходах вже почали залишати наглядно безнадійну для них кампанію по відбудові промисловости й торговлі й головну увагу почали звертати на село — на викачування з села збіжа й вивіз його за кордон. Переконані рядом фактів, що відродження промисловости й торговлі їм не під силу, большевики тепер хотять задержати своє панування коштом села — вони повторюють ті методи, які уживав царат, доки не прийшов для нього слушний час: хочуть будувати своє панування, свій добробут на голодному селянському буджеті.

Будуччина покаже, що з цього вийде.

**ВСТУПАЙТЕ ГРОМАДНО САМІ І ЗАПИСУЙТЕ СВОЇ ДІТИ ДО УКР. НАР. СОЮЗА!**



**В КОЖДІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ХАТІ ПОВИННА НАХОДИТИСЬ ЧАСОПИСЬ „СВОБОДА".**

# ЧОРНІ ДІЯМАНТИ

РОМАН В ПЯТИ ТОМАХ

МАВРА ЙОКАЯ.

(Переклад з мадярського)

ПЕРШИЙ ТОМ.

ТРЕТИЙ ТОМ.

(76)

З добре пригаданою відразою — бо відраза має найкращу память — думав він про Петра Шафрана, про його подих насичений горілкою, і ця відраза пригадала йому слова, які цей робітник колись промовив до нього.

„Ніколи в життю я не питиму більш горілки. Але ще раз я зроблю це. Коли від мене буде чути, що я пив горілку, або коли ви побачите мене виходячим з шинку, то лишайтеся цього дня дома; бо цього дня ніхто не може знати, чому, як і через що він вмирає."

Але що мені до твоєї опяніости? Спи ти дома, я сплю тут в моїм ліжку.

Але примар зовсім не хотів спати дома. Він хотів обовязково лежати в однім ліжку з Іваном.

Коли Іван трохи засинав, чув він зараз неприємний запах поблизу себе і бачив з закритими очима похилене над ним обличчя Петра, як він дивиться на нього набіглими кровю очима і скрізь защіплені зуби дихає на нього з розкритих уст.

Він намагався відштовхнути його.

Нарешті Івана розбудив з його дрімоти страшний гуркіт, ніби грім наступаючого страшного суду.

Він був не лише збудженим і викинутим з ліжка; на землі він скочив на ноги.

Його першою думкою було: вибуховий газ зруйнував мою копальню!

Треба було лише ще цього удара на його голову, щоб він був цілком знищений.

Він кинувся на двір.

Ніч була темна, хоч око виколи, і в тиші було чутно шелестіння, як шум у вусі.

Він не знав, куди він мав податися і кого мав він кликати, чи в долині істнує ще живе ество, чи вмерло вже все і поховано, чи люде ще живуть, але оніміли як він сам.

Що це було? Звідки прийшов цей гуркіт, від якого тепер ще земля тремтить і повітря шумить.

Найблища шахта копальні.

Серед чорної як смола ночи піднялась раптом сліпляча колюмна з середини будови акцийних копалень, і в мент по цім розлігся ще сильніший ніж попередній гуркіт; вікна всіх домів посипались з брязкотом додолу і стрясені димарі повалились на дахи, а Івана страшне давлення повітря відкинуло назад в двері його будинку.

І при світлі цього пекольного вогню Іван бачить своїх робітників перед його власною копальнею навколішках з виразом страху, жаху на їх освітлених луною обличчях. Перед близькими будинками стоять жінки і діти, непорушні від першого нападу жаху.

Ціла долина подібна до кратеру запавшого вулькана, до похованої під вогненим дощем Гоморри.

Страшне полумя шибає під хмари і вчить небо греміти, як воно ніколи не греміти-ме в часі бурі.

По двох хвилинах полумя погасає; ціла околиця знов оповинута чорною ніччю, лише над Акційною копальнею носиться ще біла хмара.

„Сусідня копальня вибухла!" крикнув Іван роспачливим голосом, ніби він не вірив, що пекольний вибух і без того збудив кождого, кого він не забив. „На поміч, на поміч!"

Тепер він не думав більш про те, що світ дивний, що люде вороги йому; він знав лише, що під землею — всеодно чия це земля — сталося жахливе нещастя, якого неможна змальовати словами.

„На поміч ви, люде!" гукнув він ще раз, побіг до сполохового дзвону і почав з усіх сил дзвонити на гвалт.

По хвилі збіглись з усіх боків його переляканї робітники, кождий кричучи: „Сусідня копальня вибухла!", ніби тут був хтось, що не знав цього.

Тоді наступила довга німа павза. Гірники з своїми копальняними лямпками в руках, оточили Івана і запитуюче дивилися на нього, чекаючи, що він скаже.

„Ми мусимо ратувати їх!" було перше слово Івана до своїх людей.

Бо як він вгадав їх думки!

Ті, що лишилися під вільним божим небом, мусять робити все, щоб уратувати тих, які засипані під землею і може живуть. Тут нема вже ніяких ворогів, а тільки люде і люде.

„Ми мусимо швидко добути вентелятор, черпаки!" гукнув Іван. „Най кождий візме хустку на уста. Принесіть ломи, шворки, драбини, і кавчукові рури. Ніхто не повинен лишатися тут, лише жінки. Вперед!"

Він сам швидко одягнув стару куртку, взяв велику залізну штабу на плече і швидко пішов вперед, ведучи своїх робітників до Акційних копалень.

Нові власники огородили міцно свою посілість дошками, щоб возм Івана не могли проїхати.

На воротах великими літерами було написано: „Суворо заборонено без дозволу проїздити скрізь ці ворта".

Тепер розуміється не дуже то дбали про дозвіл.

Ворота були замкнені. Іван підважив їх своїм залізом, завіси затріщали і ворота розчинились.

Ці люде не мали часу запрягти до машин коней, вони запряглись самі, ньші попихали ззаду, таким чином вони тягли машини навпростець, найкоротшою дорогою в напрямі до великого димаря.

Як військо блудних вогнів виглядав похід робітників, поспішаючих на ратовання, бо у кождого на поясі висіла його копальняна лямпка.

Незабаром навколо їх стало ясно. Одно склепіння гамарні, що знаходилась біля Акційних копалень, завалилось наслідком сильного стрясення, і блиск вогня палаючих топильних печей залив раптом околицю своїм червоним світлом.

Робітники оминули напрям палаючого блиску, течія ростопленого заліза могла виллитися туди чи сюди.

Страшна картина розгорнулась перед робітниками досягшими копальні.

Вентиляційні печі, що знаходилися над шахтою зникли, цегла з них розлетілася по полю на тисячу кляфтерів навколо.

Підемний кран з чавуну лежав перекинутий на землі, далеко від свого старого місця, а від вежоподібної будови стояла лише одна стіна, з якої вісли вирвані залізні скріпи. А з близьких будинків були зірвані всі дахівки.

Північний вхід до копальні завалився. Чудовий портал з тесаного каменя лежав розторощений, як вхід до полишеної коменоломні.

Камені, балки, залізні штаби, вугіль були дивно перемішані, ніби їх викинув вулькан.

А страшний плач!

Сотки жінок і дітей плакали, можливо було тут стільких вдів і сиріт.

Під їх ногами лежать чоловіки, батьки, поховані, і вони не можуть їм помогти.

Більш з нерозважности ніж з мужности спробувало багато робітників ... битися в завалений вхід до копальні.

Вони падали непритомні від випливаючого газу і якраз тепер їх товариші з великою небезпекою для життя старалися витягти їх гаками і петлями.

Один лежав вже на траві. Жінки стояли навколо нього розпачливо ломаючи руки.

Прийшов Іван почав робити свої зарядження.

Най ніхто не наближається необережно до входу! Кождий мусить чекати, поки я вернуся!"

Він поспішно пійшов до будинку дирекції. Йому не впало на думку, що він присягався ніколи не говорити з Роне.

Але Роне не було дома. Він був якраз в сусіднім місті; там залізничні підприємці давали банкет з нагоди закінчення тунеля. Він мусів бути при цім.

Іван стрінув лише другого інжінера, той вийшов йому на зустріч.

Це була страшенно флегматична людина.

Він потішав себе тим, що щось подібне трапляється і за кордоном. З таких катастроф там собі нічого не роблять.

„Треба наново будувати портали, попідпирати ходи в копальнях новими стовпами і можливо понати копати на иньшім місці. Це буде коштувати багато грошей. От і все!"

„Скільки чоловік працювало там внизу?" запитав його Іван.

„Тепер приблизно лише сто пятьдесять."

„Лише? Отже як ви гадаєте, що станеться з ними?"

„Ну! Визволити їх буде тяжко, бо якраз тепер вони працювали у проході, який мав злучити північну шахту з східною, для того, щоб вентеляція була цілком добра."

„Хібаж нема иньшого входу до копальні, окрім того який завалився?"

„Алеж і східна шахта також завалилась! Звідти вийшло полумя, яке вибухло раніше. Виж його певно бачили?"

„Мені було незрозуміло, яким чином другий вибух стався декілько минут по першім."

„Це можна зясувати цілком природно. Посередня стінка була вже така тонка, що вибух північної шахти міг її звалити. Газ в східній шахті загорівся не від поломени, бо воно вже потухло, а від сильного давлення повітря, бо і це викликає жар, а тому, що воно було затримано завaленням вугля, стався вибух скрізь вхід шахти. Це є так, як наприклад коли пісок трапить до цівки рушниці і порох скорше розсадже цівку ніж виштовхує пісок."

Це оповідав інженер Івану, який прибіг ратувати, так спокійно, нібито ціла справа його торкалась лише остільки, що він мусіти-ме робити рисунки для нових порталів.

„Щоб визволити засипаних робітників, треба було спочери, щоб можна було почати видалення грузів. Де ваша вентиляційна машина?"

„Вона там!" промовив інжінер, показуючи в повітря, „коли вона ще не впала."

„І ви не маєте рухомого вентилятора?"

„Його ніхто не вважав потрібним."

„Добре! Тут є мій, ужиємо його."

„Я хотів би лише охоче знати, як. Коли вентилятор має мідяну руру, то її не можна пропхати в зігзаги грузів; коли-ж вона має кавчукову кишку, то вона замягка, щоб її можна було посунути вперед."

„Її мусить хтось внести до середини."

„Хтось?" скрикнув інжінер з зимним здивованнєм; „подивиться туди, тепер витягають мертвим звідти третього чоловіка, який нерозважно кинувся вперед між грузами."

„Ну, і ці не мертві ще; ми повернемо їх знов до життя."

„Але тому я всежтаки не вірю, що ви знайдете когось раніше сьогодняшнього вечора, хтоб проніс передний кінець кишки на пятьдесять кроків вперед між грузами."

„Я вже знайшов одного! Я зроблю це сам."

Інжінер порушив плечима. Він не затримував його.

Іван пійшов назад до своїх людей, які між тим приготовались до роботи. Він покликав на бік найстаршого гірника.

„Милий Павле! Хтось мусить іти з кишкою до вийстя."

„Добре! кинемо жеребок!"

„Ми не будемо кидати жеребка. Я пійду сам, ви всі батьки. Ви маєте дома жінку і дітей; я не маю нікого. Як довго може витримати людина в газі не дихавши?"

„Протягом ста ударів пульсу."

„Добре! Давайте мені сюди дишку. Опоясшіть мене шворкою і пускайте її повільно зі мною. Коли ви помітите, що я не несу більш кишку далі, тягніть повільно шворку назад — але повільно, щоб не розбити мені голову привначастим сіпанням, колиб я могливо впав."

Між тим Іван зняв з себе вовняний пас, кинув його в начиння з винним оцтом, видушив і обвязав собі обличчя так, щоб уста і ніс були ним покриті.

Тоді він приладнав навколо стану шворку, взяв кінець кишки на плечі і пійшов до звалища.

Старий робітник крикнув йому глухим голосом вслід: „Чисти секунди, пяне, пятьдесять туди, пятьдесять сюди."

Іван зник за звалищем.

Робітники зняли шапки і зложили руки.

Старий робітник взявся правою рукою за пульс лівої і числив його удари.

Він начислив вже понад пятьдесят, а кишка все посувалась вперед.

(Далі буде).

# „УКРАЇНСЬКЕ СТУДЕНТСТВО ТА УНІВЕРСИТЕТСЬКА СПРАВА"

Порушуючи одно з найважніjших питань сучасної доби, хочу звернути увагу цілої нашої суспільности по обох боках Океану на потреби нашого студентства у відношенню до теперішнього стану універзитетської справи, причім користуюся моїм довголітним досвідом як університетський професор і голова першого допомогового студентського товариства за кордоном.

Боротьба за власний, самостійний університет ведеться вже від останніх років минулого століття. Ціла наша суспільність пізнала вже перед війною, що не маючи найвищої святині науки, не може приступити до повної культурної спільности европейських цивілізованих народів на правах рівности. Супроти відпору наших політичних противників ся боротьба принимала ріжні фази розвитку, аж зупинилася при політичнім змаганню до державної самостійности українського народу, причім і мусіла піддатися вислідам сього змагання: сьогодня питання про заснування самостійного українського університету стало знова інтегральною частиною нашої політики в рамцях чужої держави. Воно тільки, ще більше ним перед війною, звязане з долею та недолею самого студентства, воно ще більше важне для розвитку нашої нації у майбутньому. Крім сього політичне лихоліття витворило подвійний шлях нашого змагання: у рідному краю і на чужині.

Сей відповідний шлях мусить вести до одної спільної мети. Оба осередки нашої вищої освіти, витворені серед злиднів в краю і на чужині, та й ціле українське студентство, в краю і поза межами краю, повинно доповнюватися взаїмно в своїй свідомій праці для сповнення тих завдань, які вяжуться з тими осередками, не оглядаючися на се, як до них відносяться наші політичні противники.

Першим обовязком цілої нашої суспільности єсть: піддержати і удержати оба осередки нашої найвищої освіти. Сі осередки витворили вже дуже поважні кадри наукових провідників нашої молоді, яких не постидалабися ніяка вища школа середньо-европейського типу, і мусять витворювати їх щораз більше, щоби не було ніодного фаху, ніодного наукового предмету, який не мавби визначних представників української науки. Україна велика — вона мала завсігди великих людий, але не пора чужим богам служитиь, та — „пора для України жить!" Та й наша молодь не може обійтися без наукового проводу своїх професорів. Тільки під їх свідомим проводом можуть вирости свідомі борці за українську національну ідею, тільки вища наука в рідній, українській мові може дати великим масам нашого студентства тривку основу до майбутньої праці для добра народу. Виростуть нові кадри самостійних робітників на всіх полях культурного, економічного та політичного життя, вони зайдуть у всі глибиня й закутини цілого нашого суспільства, та дадуть почин до того, що не буде ніодного суспільного відтінка, що не зрозумівби значіння національної української ідеї та не буввби готовий посвятити все для сеї ідеї. В минулому віці відграли таку ролю визначні европейські університети для своїх народів, тепер пора на наші університети для нашого народу.

В першу чергу приходить справа українського університету у Львові. Не може бути сумніву, що з огляду на історію нашого змагання, заснувати самостійний університет у Львові і з редок має для нашої суспільности огляду на те, що він в краю, сей осе- найбільше значіння. Зберігати його — се перший народний обовязок нашого народу. Та нігде правди діти — сей обовязок тяжить у першому ряді безпосередньо на українськім населенню самого краю. Наш край мусить викресати із себе тільки зорганізовані сили, щоб удержати свою святиню науки, — тільки обовязком краєвих провідників є добути з краю те, що є необхідною основою нашої культурної екзистенції на будуче. Народ — собі!

Але годі нам забути і про другий осередок нашої вищої освіти за кордоном. Український університет в Празі, що розпочав систематичну наукову працю та приступив до видавання найпотрібніших наукових творів на українській мові, не є, як дехто думає питанням нашого престіжу перед заграницею, але осередком, де частина нашого студентства може разом з професорами віддаватися супокійно науковій праці, що для поглиблення науки є далеко кориснійше, ніж працювати серед постійної політичної боротьби. Оскільки є діло у витворенні нових наукових сил, пражський університет дає значно більше можности, ніж львівський, зваживши й сю обставину, що побіч українського університету, есть чеський університет у Празі, який дає можність користуватися рівночасно й здобутками европейської науки сього старого центра високої освіти. З тих причин український університет в Празі матиме й в майбутнє велике значіння для нас, бодай до тої пори, поки не здобудемо собі правного признання свого власного університету на рідній землі. Істнування українського університету в Празі завдячуємо, як відомо, великодушности братнього чеського народу, зосібна його великого Провідника, — але все таки його майбутній розвиток залежати-ме виключно від участи українського студентства. Всякий університет може тільки тоді розвиватися, якщо матиме щорік новий приплив студіюючих. Тому студентська організація в краю повинна подбати, щоби відповідний процент студентства висилати щорік до Праги, не оглядаючися на підмогу Чесько-Українського Комітету в Празі, який новим українським слухачам відмовляє підпори.

Був клич — та й тепер висказуєтьстуденти вернули до краю; сей погляд ся нераз погляд, щоби всі українські уважаю однак невірним. Неможемо відгороджувати китайським муром нашу молодь від цивілізації! Щоправда наші провідні цілі в боротьбі за ліпшу будучність вимагають, щоби найбільше число нашого студентства, себто головні кадри його, залишилися в краю. Вони мусять стати провідниками в нашій культурній, економічній та політичній боротьбі, здобуваючи всі ті позиції в краю, які нам запевнять безпосередній шлях до здобуття національних прав. Притім наше студентство в краю не повинно залишити ніяких способів, щоби при помочи науки витворити для себе всі можности культурного, економічного і політичного розвитку, не оглядаючися на питання престіжу, яке так богато пошкодило нашій політиці. Але на сьому не може обмежитися доцільна організація цілого університетського питання. Більше, як колинебудь, мусимо тепер мати свідомі кадри нашого студентства на студіях за границею. Та не повинно бути двох думок, що в сій справі годі обмежити заграничні студії нашого студентства на саму Прагу. Наше студентство навязало тісні взаємини зі студентством юнцих народів, які запізнали молоді інтелігентні сфери всіх европейських держав з українським питанням. Наші студенти мусять студіювати не лиш у Відні та Берліні, але й в Парижі та англійських університетах і т. д.; — та й ті наші студенти, що студіють в Америці повинні висилати свої найлутші сили назад до краю, щоби защіплювати поступові ідеї нового світа в старім. Мусимо на чужих університетах удержувати як найтіснійші зносини з чужими інтелектуальними силами і черпаючи безпосередньо з жерела високої культури, не тільки здобувати для свого знання щораз нові етапи, але й навязувати взаємини які в майбутньому політичному житті для нас необхідні. Президент професор Масарик підготовив своїми культурними взаєминами з заграничним світом повстання й признання Чесько-Словацької Республики. Міністер Бенеш покінчив свої студії на університеті в Парижі.

Така акція мусить бути однак зорганізована і доцільно ведена. Тому ми мусимо мати культурний осередок нашого студентства за границею. Сей осередок мусить обняти все українське студентство, яке студіює поза межами краю. Щоби такий осередок відповідав своїми цілями, він мусить бути цілком самостійний та від сторонніх впливів незалежний. Не може бути ані тіни залежности або несамостійности. Тому осідок такої організації повинен бути так вибраний, щоби міг відповідати сим вимогам, та в першу чергу вона повинна опертися виключно на свої власні сили, на свої власні фонди.

Щодо місця осідку такої організації я висказався вже при відкриттю третіх загальних зборів українського товариства „Прихильників Освіти" в квітні с. р. — за Віднем, та сю думку повтаряю ще на сьому місці, покликуючися на зазначені там мотиви. Додам до згаданих тоді культурних причин ще й те, що Відень забезпечує політичну незалежність і як столиця малої держави з низькою валютою надається далеко ліпше на такий осередок, ніж велика держава з високою валютою. Відень і тим припоручається до витворення згаданого осередка, що в нім істнує вже від чотирох літ українське товариство „Прихильників Освіти", яке покищо займається тільки льокальною допомоговою акцією, але з одного боку в своїх статутах має можність розширити акцію, а з другого боку своїм взірцевим веденнем здобуло собі признання усіх сфер нашої суспільности.

Щоб однак такий осередок міг сповнювати як слід свою високу культурну місію, мусить українська студентська організація у Відні мати свою власну хату, свій студентський дім. Та наша суспільність повинна ужити всяких зусиль щоби поставити сю хату та з нею витворити сталий осередок культурного життя нашої молоді за кордоном, вільний від усяких перешкод наших політичних противників. Се ідея витворення самостійного осідка української молоді з тривкою народньою основою. Без того всяка праця нашої молоді остане половичною.

Тому, хто має на меті добро нашого студентства, а з ним і наше загальне національне добро, повинен Я певний, що й в „старім" краю найдуться такі круги, що зрозуміють далекосяглість сього питання і не відмовлять своєї участи в тому ділі. Але з окрема я звертаюся до наших Братів в Америці. Вони несли перші жертви на цілі нашого студентства за кордоном. З осібна у Відні сотки студентів покінчили студії за їхньою допомогою і Т-во Прихильників Освіти випускає з своєї опіки десятки студентів з знаменитими дипльомами. На жаль в останніх двох роках допомогова акція Америки значно зменшилася, та десятки й сотки нашого студентства, яке студією у Відні, живучи тільки з американської допомоги, находиться в постійній нужді. Є необхідна потреба скріпити теперішню допомогову акцію в Америці і витворити тривку допомогову організацію не тільки для постійної помочі нашому студентству за границею краю, але й до завершення сеї акції придбаньцям фондів на виставлення студентського дому у Відні. Цей справою займається Т-во Прихильників Освіти у Відні.

**У молоді наша будучність.**

**Др. С. Дністрянський.**

# З ОБЄДНАННЯ.

## ЯК ПРАЦЮЮТЬ НАШІ ГРОМАДИ.

4. жовтня, 1923.

Пройшов горячий літний час, наступає пора великої праці:

1) Філяделфія, Па. В залученню засилаю листу ч. 284 і зібраних на Рідну Школу 50.05. Стефа Ґіббонс, колєкторка від У. А. Громади в Філяделфії, Па.

2) Сиракюз, Н. Й. Комітет Обєднання в Сиракюз засилає 50.00 на боротьбу в Рідному Краю. о. Л. Левицький, голова; В. Чебіняк, кас.

3) В залученню пересилаємо чек на 40.00, які зложили дівчата „Січовички" Січи ім. Богдана Хмельницького в Ню Йорку для нашої письменниці О. Кобилянської. Остаємо з товариським привітом, за Січову старшину М. Фенчинський.

4) Гемтремк, Миш. Впов. Панове! Посилаємо 33.50 на слідуючі фонди: Українських Інвалідів 6.00, Збігців на Кубі 6.00, для писменниці О. Кобилянської 6.50, Українську Академію Наук в Київі 5.00, на Рідну Школу 5.00. — Глубоким поважаннем Г. Кудрик.

Всім жертводавцям і колєкторам складаємо отсею дорогою щиру подяку за їх труд і жертву.

В першу чергу складаємо подяку п-нні Стефанії Ґіббонс, якої листа для збірки „дня Квітів" ч. 284 принесла найбільшу суму. Це є доказ, що праця все мусить принести успіх. Колиб кожда з 880 лист принесла таку суму ми зібралиб $44.000.00. Однак на жаль з висланих не вернула досі навіть четверта часть. Ми певні, що і решта відгукнеться тим більше, що наша школа гине а ляхи нищать її дальше.

Рівночасно складаємо щиру подяку ком. Обєднання в Сиракюз і його урядникам, та бажаємо як найкращого успіху в його дальшій праці.

Щира подяка належить п. Г. Кудрикови за його працю.

І Вам честь Січовички, що не забуваєте за свою велику Учительку О. Кобилянську!

І Вам жінки з Гемтремк, щира подяка, що стаєте рука в руку до народної праці і несете поміч своїм зраненим братам і сестрам.

До Праці Українська Громадо! Готумось до недалекого бою!

**Обєднанне Укр. Організацій в Америці.**



**ВЯЧЕСЛАВ БУДЗИНОВСЬКИЙ.**

# НЕ НА МЕНЕ ШИТИЙ.

Оповіданне з початку 16-сотих років.

(Продовженне)

(6)

Пішли до хати. Анрій мусів сам розказувати про війну, про Тарасову ніч, бо його товариш щез. В хаті не було також Варки. Слухачами Андрея були тільки Болюбат, його жінка і Софійка. Аж коли заставили стіл і покликали їсти, Марко й Варка вернули. По обіді Варка й Марко знов щезли в саді, Болюбат пішов до пасіки, ґаздиня до ґаздівства. В хаті лишилися Андрій і Софійка. Андрій мусів в далі розказувати про всякі пригади в часі военного походу, про свої давнійші военні і мисливські прикрочки. А він мав що оповідати. Він серед тих пригад жив дитиною і його парубочий вік був одною низкою пригад. Його потійним промислом було полюване і війна. Софійка слухала, не спускаючи з оповідача очий.

— На нічліх Андрій і Марко дістали оборіг, бо в малій хаті було затісно.

— Твоя рука орудує добре лише луком і самопалом, чи може також сокирою?... спитав Марко, коли вже полягали.

— Або що?

— Бо я вже завтра йду стинати дуби. Буду класти хату по тім боці саду.

— Хату? Яку хату?

— Та людську.

— Для кого?

— Для себе. Для мене і для моєї жінки. Як лиш хата буде готова, поберемося. Я вже говорив зі старими. Дають мені Варку. Робота пішла би скорше, як би ти поміг мені. Але ти може не вмієш, а може така робота тобі не по нутру?

— Дуже радо поможу.

— То може би ми за одним заходом стяли подвійну скількість дубів, щоби було й на твою хату? Як моя буде готова, поможу тобі.

— А мені нащо хата?

— Таж з жінкою не будеш жити на оборозі старого...

— Я ще не думаю женитися і не маю на примітю жадної дівчини.

— Дівчину маєш під рукою. Не роззирайся за иншою, бо ліпшої не знайдеш. Впрочім, я не сліпий. Не здуриш мене говорячи, що не маєш жадної на примітю. Ти не лиш не налягав на ногу, як се раньше заповів був, але навпаки, хоч я бачив, що тебе нога болить, ти силувався ходити просто як свічка. Очивидно, на те, щоби подобатися дівчині. І Софійці ти не байдужий. Сама Варка чудувалася, що її сестра так уважно і так довго слухає твоїх оповідань. Від полудня до вечера майже з місця не рушилася, слухаючи тебе. Також старі дивляться на тебе оком дуже ласкавим. Ласкавійше, осіж дивилися на мене. Тебе мають за статочнійшого.

— От плетеш! Ні їм, ні мені таке не в голові. Коли зачнеш рубати дуби?

— За які два, три дни.

— Я тобі дуже радо поможу. Маю які два три місяці часу, бо знаєш, що мушу дожидати повороту мого опікуна Луцева.

— Я дуже цікавий, — Марко цідив засипляючи, — чи ти будеш дожидати Луцева тут у Болюбата на те, щоби мені вигодити при будові хати, чи може на те, щоби по скінченю моєї хати розпочати будову власної, для себе і для Софійки?

Сонце вже виринуло з поза ліса, в хуторі Балюбата вже всі були при роботі, а козаки з оборога ще не злазили, не згодошувалися на сніданя.

— Мабуть мандрівка сюди сильно змордувала їх, коли ще сплять, — замітив Болюбат. — Нехай сплять. Сон кріпить.

Варці було се не по нутру. Вона вислала чабана, щоби під самим оборогом, на котрім спали козаки, вигукував на вівці. Чабан став здорово гукати. Йому помагала його собака. Ліс обом відповідав.

І мертвого збудив би, — думала Варка, — а вони сплять!

Нарешті на оборозі хтось позіхнув протяжно. То Марко пробудився.

— Андрею! — гукнув — Вставай, бо вже білий день.

— З під стріхи обороги показалася пара чобіт. За ними висунувся Марко і зсунувся з оборога на землю. Онодалік стояла Варка.

— Як би не крик чабана і лай собаки, — промовляла, — то ти мабуть спав би до завтра.

— Свіжа любов відай сильнійша, ніж вчерашна, — відповів, ступаючи до Варки. — Проганяє сон.

— У тебе сон не від любови втікає, а від крику чабанів і брехону собак. Як би не вони, то я нині не діждалась би тебе.

— Я не про себе говорю. Я про Андрея. Він з Софійкою?

— То його на обоорзі нема? На хуторі його ніхто не бачив. Софійка в пекарни сама.

— Гм... Софійка справді сама?... Я тобі кажу, він безпечно коло неї. Як вона в пекарни, то й він з нею.

Обоє пішли до пекарні. Під дверми наслухували, чи не почують розмову. Нічого не чули. Відчинила двери і Варка увійшла до середини.

— Ти сама тут? — спитала Варка.

— Була мама, але відійшла.

— Андрея ти не бачила?

Софійка спаленіла.

— Андрея? Він ще спить на оборозі. Бодай ще перед хвилиною спав. Ти сама вислала чабана...

— Псст! — Варка поклала палець на устах, бо не хотіла, щоби Марко дізнався, що то вона стягла його з обога.

Марко пішов до пайки, де тже порався Болюбат.

— Ви, батьку, Андрея не бачили? — спитав.

— Таж він спав разом з тобою на оборозі.

— Мене перед хвилею розбудив гамір під обором. Я озирнувся а мого товариша вже нема. Я гадав, що він так рано схопився, щоби скорше побачити Софійку.

— Плетеш дурниці. Софійка не в голові йому.

— Я маю добре око. Вчера не сидів цілий день з нею? Як би то була инша, не Софійка, був би пішов на полbоване.

— Хиба тою розмовою Софійка випудила його з нашої хати. Скористав з того, що спиш мертвецьким сном і втік, не попращавшися ні з тобою, ні з нами.

— Воно справді неначе так, бо нема його самопала, ні лука. З чим прийшов сюди, з тим і щез.

Марко вийшов з пасіки і під хатою зійшовся з Варкою.

— Софійка нічого не говорить про Андрея, — скавала, — але не може знайти собі місця... Завернув дівчині голову і втік. Такого ти приятеля привів до нас!

— Знайду його і поговорю з ним на розум. Приведу назад.

— На милуване нема силуваня.

Заляли собаки.

— Може то Андрій? — сказав Марко. — Розгадав, подумав і догадався до того, що зробив дурницю. Вернув і безпечно збреше, що був на польованю.

Пішли до воріт, щоби відігнати псів. За ворітьми стояв Андрій. Собаки так заїлися проти сего, що ніяк не мож було відігнати їх. Варка скочила до хати і принесла мотузи. Аж взявши собаки на мотузи відтягла їх.

— Чи ви такий лихий чоловік, що собаки на вас так завзялися? — спитала Варка. — Вони на кождого чужого кидаються, але як хто домашний відкличе їх, то вони того чужого зараз мають за свого. Ви перший, від кортого не хотіли відчепитися, хоч ви від вчера домашний.

Андрій розсміявся.

— Вони не на мене так непоїлися, — сказав. — Вони зачухали свого лютого ворога, бо ось що я приніс.

Андрій показав дві шкірки рисів.

Марко і Варка стали оглядати.

— Великі, гарн і штуки були, — сказав Марко. — Ти тепер вполював? Може ходив на цілу ніч потай мене?

— Тепер. Вчера, коли я пішов по застріленого сернюка, сполошив два рисі. Вони саме тоді підходили до моєї добичі. Я зразу хотів таки зараз засісти на них. Але, коли поміркував, що на сполошених треба буде довго ждати, та що вони мабуть проходять на се місце що ночи, бо тут пійло зьвірани, я погадав собі, що вони не втечуть мені. Я рішився відкласти засідку на другу, або й на трету ніч.

— Чомуж ти не сказав мені того зараз, ще як ми там були? — спитав Марко.

— Бо, бачиш, я н еміг знати, чи мені справді пощастить вполювати їх. Ти сміявсь би з мене, як би знав, що я вернув на польоване і вернув з пустими руками. Ти сміявсь би і сміялись би ґазди.

— Ти боявся не так сміху мого, або сміху самого ґазди, чи ґаздині, як сміху одної доньки ґаздів... Що зробиш з тими шкірами?

— Як ми оба вилізли на обобіг, я лиш ждав, коли ти заснеш. Не довго ждав. Чуючи, що хропиш, я взяв збрую, зсунувся з оборога і пішов.

— Ти ще не відповів, на моє питане... Що зробиш з тими шкірами?

Андрій спаленів. Мняв шкіри в руках, переступав з ноги на ногу і зразу не відповідав. Аж по хвили промовив:

— У ґазди сего добра мабуть богато. Йому се не потрібне. Але ви обоє засновуєте нове кубло. Позволь Марку твоїй судженій приняти сей невеликий дарунок.

— Моя суджена, — відповів Марко, — буде мати чоловіка, також мисливця. Хоч він не такий, як ти, то всеж таки не согірший і здужає вполювати неодного риси. Але тут одна, котрій нема кому зносити таких дарунків. Давай ті рисі! Я Я вже знаю, для кого ти вполював їх.

Марко взяв шкірки і пішов до хати. За ним пішли Варка і Андрій. Софійка сиділа в комнаті з вікном до саду. Вона вже бачила Андрея. Сиділа з лицем вдоволеним, задумана. Чогось то боялася появи Андрея і тому не вийшла до него з иншими.

— Коби лише не сам увійшов, — думала. — Я не знала би, що до него пормовити.

Двери скрипнули і поріг переступив Марко, високо держачи в руках шкірки. За ним ішла Варка. Андрій не війшов у комнату, лишився в сінах.

— Як тобі, Софійки, подобалися сі рисі? — спитав Марко.

— Гарні, — відповіла. — Хто приніс, хто вполював? Бачу, цілком свіжі ще кров не засохла.

(Дальше буде).